

İSLAMCI ANLAYIŞLAR ÜZERİNDEN ORTADOĞU'YA BAKMAK: TÜRKİYE MERKEZLİ BİR DEĞERLENDİRME¹

Şenol DURGUN²

Terim olarak Ortadoğu 19. Yüzyıldan kalma sömürgeci döneme ait İngiliz orjinli bir kavramdır. Bu kavrama bugün alışılmış olursa da, kavramın bölge ile ilgili kullanımı hiçbir zaman tam olarak kabul görmemiştir. Her şeyden önce kavram Avrupamerkezci olup, neyin doğusu sorusunu gündeme getirmektedir. Günümüzde bu kavram; özü itibariyle Batı'dan farklı bir bölgeyi, Müslüman kültürü ve dinini ifade etmek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla, Ortadoğu kavramı coğrafi/fiziki olarak Ortadoğu bölgesinin dışına uzanmakta ve çoğunlukla İslam coğrafyasının bir diğer adı gibi kullanılmaktadır.

Ortadoğu'da siyaset dünyada en hızlı değişen siyasetler arasındadır. Savaş, şiddetle karışık değişim ve sonu gelmez dış müdahaleler, bu bölgede olayların akışını hızla değiştirebilmektedir. Dolayısıyla olayların akışında Ortadoğu'da ortaya çıkan çatışmalar çoğunlukla din, mezhep çatışması gibi gözükse de, aslında bunun arkasında yatan iktidar, nüfuz ve hegemonya kurma kavgasıdır. Bu çalışmada Ortadoğu'da modern zamanlardan beri dozajı gittikçe artan iktidar, nüfuz ve hegemonya kurma kavgasında görünür sebep olarak ileri sürülen din ve mezhep gerilimleri üzerinde duracağız. Bu gerilimler sadece mezhepler arasında değil, mezhepler içine de uzanmaktadır. Nitekim şu andaki görüntü, Ortadoğu bölgesinde esas mücadelenin Şii-Sünni çekişmesi üzerinde değil de, Sünni dünyanın kendi içinde, radikal selefi Sünnilik ile ılımlı demokrat ya da özgürlükçü Sünnilik arasında gerçekleşeceği yönündedir.

Genel Görünümüyle Ortadoğu

Genel olarak Ortadoğu'da demokrasi ve siyasi meşruiyetin olmaması, ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Türkiye haricinde çok az ülke devlet başkanlarının seçimle gelip seçimle gittiği demokratik bir düzen kurabilmiş durumdadır. Mevcut rejimlerin çoğu halkın taleplerine cevap verme konusunda gerçek bir meşruiyet sağlamayı başaramamıştır. Ayrıca bölge dış müdahalelerin, işgallerin, savaşların, iç ve dış çatışmaların ve vekalet savaşlarının yapıldığı bir yer haline gelmesiyle, bölge insanının ve ülkelerinin kendi sorunlarını tartışabilir, akledebilir bir zemin bulması giderek zorlaşmaktadır.

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi tarafından 16 Mart 2017 tarihinde düzenlenen Ortadoğu'nun Geleceği: Bölgesel ve Küresel Güç Dengeleri adlı 3. Uluslararası Ortadoğu Bölgesi Sempozyumuna Sunulan Bildiri Makalesi

² Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Bölümü,
E-posta: sendurgun@gmail.com

Bölge ile ilgili yapılan Batılı analizlerin pek çoğu mahiyet itibariyle bölgenin gerçekliğinden ziyade Batı ve çoğunlukla da ABD merkezli olup, buna uygun bir bakış açısına sahiptir. Sözelimi ABD politikaları hiç olmadığı kadar dar bir Amerikan bakış açılara ve iç siyasetinin baskın etkisine dayanmakta olup, çoğu kez obsessif bir şekilde İsrail “iyi”- İran “kötü” üzerinden anlatılmaktadır. Bu bakış açısı bölgesel dinamikleri anlamaktan uzak, bölge halklarının özlemlerine dönük herhangi bir empati kurmaktan yoksundur. Ancak son gelişmeler ışığında bakıldığında Ortadoğu bölgesinin jeopolitiği ciddi biçimde değişmektedir. Yeni güçler, yeni liderler, yeni bakış açıları, devrim ve karşı devrim, demokratikleşme ve demokrasinin katli, yeni çekişmeler, yeni fay hatları ve yeni gerilimler bölge içinde her geçen gün yükselmektedir. Bütün bu olan biten içinde Müslüman kimliğinin ya da kimliklerinin doğası da giderek önem kazanmaktadır.

Genelde Ortadoğu bölgesinde öncülük yapmak için iki temel yaklaşım vardır. Bunlardan biri dini, diğeri etniktir. Dini yaklaşımı, Müslümanların tarihindeki en son, en büyük ve en önemli devlet olan Osmanlı Devleti temsil etmiştir. Diğeri ise etnik-ulusçu yaklaşımdır. Bu yaklaşım ise modern bir icat olarak Ortadoğu’da daha dar bir öncülük vizyonunu temsil etmektedir. En göze çarpan örneklerini Türk, Fars ve Arap milliyetçi hareketleri teşkil etmektedir.

Modern öncesi dönemde Osmanlı vizyonu bölgeyi, Batı’nın gördüğünden farklı olarak Müslüman bir dünya olarak görüyordu. Osmanlı Devleti’nde ümmet bilinci, kimliğinin merkezinde yer almakta olup, Batılı işgalcilere karşı savunma ve kendini koruma kaynağı olarak görülmekteydi. Onun ana ardılı olarak kurulan modern Türkiye Cumhuriyeti devleti ise, bu konumunu terk edip Ortadoğu bölgesi ile ilgili uzun bir sessizlik dönemine girmişti. Ancak son yıllarda Türkiye devlet olarak Batılı güçlerin jeopolitik düşüncesinden bağımsız bir oyuncu olarak belirgin bir şekilde öne çıkmaya ve sessizliğini bozmaya başlamıştır. Katı bir laiklik politikaları neticesinde bir müddet dini bağlarla ilişkileri zayıf olan, Ortadoğu bölgesi ile pek ilgilenmeyen Türkiye devletinin dini değerler ve bağlar ile tekrar sıcak ilişkiler kurması, onun politik tutumunda farklılıklar yaratmıştır. Aslında Türkiye birçok açıdan Avrupa’nın olduğu kadar Asya’nın da bir parçasıdır. O aynı zamanda bir Ortadoğu ülkesi, bir Balkan ülkesi, bir Akdeniz ülkesi, bir Karadeniz ülkesi, bir Kafkasya ülkesi ve bir Avrasya ülkesidir. Şimdilerde ise sadece Ortadoğu’ya değil, Afrika ve Latin Amerika’ya olan ilgisi de artmaktadır. Yani Türkiye artık kendini, küresel ilgi ve iştirakleri artan bir ülke olarak görmektedir. Diğeri bir ifadeyle, Türkiye kendini uzun bir süre Batılı bir ülke olarak tanıttığından çok daha fazla bir şeydir. Türkiye’nin bölgede yeni bir oyuncu olarak yeniden yükselişi, sadece bölge dışı dünyada değil, bölge içinde de farklı reaksiyonlar yaratmaktadır. Bu durum bazı bakımlardan hoş karşılanırken, bazı bakımlardan güvenilmez bulunmaktadır. Bu tartışmalar Batı dünyasında “İslamcı anlayışın güçlenmesi” ve “İslamcı anlayışa kayma” olarak okunduğu için bir tehlike olarak da adlandırılmaktadır. Bu durum Osmanlı sonrası ilk defa görülen bir tutumdur. Batı için

özellikle ABD için, egemen olduğu dünya düzeninden giderek uzaklaşılan bu sapmayı kabul etmek oldukça zor görünmektedir.

Batı'da tehlike olarak görülen "İslamcı anlayışa kayma" ya da "İslamcı anlayışın güçlenmesi" durumuyla ilgili olarak Cumhuriyet Türkiye'sinin İslam ve yönetim arasındaki ilişkilere dair iki farklı model geliştirmiş olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi radikal seküler Kemalist model olup, bu modelde devlet dini sıkı bir şekilde kontrol altında tutmaktadır. İkinci model çoğunluk görüşünü yansıtır biçimde, devletin kamusal alanda, toplumda ve yönetim alanında İslamın rolüne dair çok daha müsamahakar bir tutum takınan yaklaşımdır. Demokratikleşme süreci ile ikinci görüş öne çıkmaya başlamış olup, bugün Türkiye hala çağdaş toplumsal, kültürel ve siyasal yaşamda İslam'ın yerini tartışmaya devam etse de, belli bir noktaya ulaşmış durumdadır. Türkiye için bir iç siyasal sorun gibi görülen bu mesele, esasında bütün Müslüman dünya için merkezi önem de bir tartışma konusudur. ABD'nin son yıllarda Türkiye'nin bu eksen çeşitliliğinden ötürü yaşadığı düş kırıklığı, Batı kamuoyunda Türkiye ile ilgili birçok alelacele ve üstünkörü yapılmış geliş güzel analizleri tetiklemiştir. Bunlardan bir tanesi de "Türkiye İslamcı arkaplanı olan bir parti tarafından yönetildiğine göre sorunun kaynağı İslam olmalı?" ya da Osmanlı vizyonunun canlandırılması anlamında "Neo Osmanlıcılık" şeklinde olmuştur.

Ortadoğu'da demokratik yollarla olsun ya da olmasın İslam referanslı yönetimlerin kurulması, her daim tartışma konusu olmuştur. Bölge halkları, bin yıldan fazla bir zamandan beri, kültürel olarak Müslüman olsalar da, İslamcı düşünürlerinin bir "İslam Devleti"nin ne olduğu ya da ne olması gerektiğine dair yazılar yazmaları, münakaşalar yapmaları ve teorik tartışmalar başlatmaları çalışmaları yeni olup, esasen 19. Yüzyıl sonları ve 20. Yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Her ne kadar Osmanlı vizyonu Ortadoğu bölgesini bir İslam coğrafyası olarak görse de, Osmanlı hiçbir zaman kendini bir Osmanlı İslam Devleti olarak adlandırmamıştır. Haliyle bugün Müslüman coğrafyada çeşitli cumhuriyet ve monarşilerin adına İslam sıfatının eklenmesi tarihi oldukça yenidir. Özellikle son yıllarda bölgeye olan dış müdahalelerin yarattığı sorunlardan ötürü, bölgedeki Müslüman halklar Batılı güçler karşısında, Batı'dan ayrı anlamında Müslüman olmalarının daha çok bilincine varmışlar ve 20. Yüzyıl içinde Batı'dan bağımsızlıklarını kazanmaya başladıkça, artan sayıda İslam ya da İslami sıfatını devletlerinin resmi adına eklemeye başlamışlardır: İran İslam Cumhuriyeti, Sudan İslam Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti gibi. Diğer bir ifadeyle, İslam sıfatının kullanımı, bölgenin içinde bulunduğu iç ve dış şartların getirdiği sonuçlardan biri olup, kültürel olarak aşikar olan şeyin ifade edilmesinden ziyade, siyasi bir dava olarak bir kimliğin dışa vurulması anlamına gelmektedir (Fuller, 2016:62). Yani İslam kavramının kullanımının ima ettiği şey, Batılı devlet modellerinin hakim olduğu bir dünya da, Müslümanların İslam kültürü ve inancına dayalı kendi modellerine sahip olmaları gerektiğine dair vurgudur. Dolayısıyla, kavramın bizzat kendisi modern siyasi çağrışımlara sahiptir.

Hilafet sorunu

Bugün bölge ile ilgili karışıklıkların başlangıcı ile ilgili çok farklı noktalara dikkat çekilmektedir. Bunlardan bir tanesi de, Osmanlı sonrası kurulan modern Türkiye Cumhuriyeti ile başlayan süreçtir. Modern Türkiye'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra İslam dünyasında siyasi ve dini birlikteliği temsil eden hilafet kurumu kaldırılmıştır. Bu kurumun kaldırılışı sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin iç siyasetinde değil, daha önce Osmanlı Devleti sınırları içinde kalan, ancak Osmanlı sonrası sömürge yönetimi altında olan bölgelerde ve daha önce Osmanlı sınırları içinde olmayan Müslüman coğrafyalarda da ciddi anlamda manevi ve siyasi bir boşluk yaratmıştır. Bu boşluk Müslüman coğrafya içinde gerek siyasal gerekse toplumsal alanda hala tartışma konusudur.

Geleneksel olarak hilafet kurumu, İslami düzende en yüksek derecede saygınlığı olan makamıdır. Hilafet kurumu salt siyasi güçten ziyade dini liderlik anlamına da gelirdi. Nitekim halife; İslam'ın, özellikle de Sünni İslam'ın en önemli figürünü oluşturmaktaydı. Bu kurumun önemi Osmanlı modernleşme sürecinde 23 Aralık 1876'da ilan edilen Kanuni Esasi'de de vurgulanarak "Osmanlı padişahı hilafet hasebiyle İslam dininin hamisi olduğu" ibaresi yer almaktaydı (Gümüsoğlu,2011:173). Ancak kurumun varlığı, bölgede emelleri olan dönemin yükselen sömürgeci devletlerini rahatsız etmekteydi. Çünkü bu zamanda Şii olsun Sünni olsun, Müslüman halklarının yaşadığı bölgelerde İngilizler, Ruslar, Fransızlar ve Almanların işgalci ve sömürgeci yönelimleri artmıştı. Artan bu tehlike karşısında sadece Osmanlı coğrafyası içinde değil, Osmanlı coğrafyası dışındaki Müslüman halklar arasında da bir karamsarlık mevcuttu. Bunun için Osmanlı coğrafyası dışındaki Müslüman halklar da hilafet merkezinin ayakta kalmasına destek vermekteydiler. Nitekim Hindistan Müslümanları 1875 yılında Balkan olaylarında Osmanlıya çeşitli yardımlarda bulunmuşlar ve bu yardımlar Kurtuluş Savaşı sürecinin bitimine dek sürmüştü (Gümüsoğlu,2011: 213). Bu bakımdan Birinci Dünya Savaşı öncesindeki on yıllarda Osmanlı İmparatorluğu zayıfladıkça, sultan-halife dışarıda ve içerideki nüfuzunu güçlendirmek için elindeki dini imkanları maksimum ölçüde kullanmaya gayret etmekteydi. Bu zamanda halife sadece Sünni İslam dünyasının değil, bütün Müslümanların halifesi olarak görüldüğünden Sünnilerin olduğu kadar Şii'lerin de koruyucusu olarak hareket etmekteydi. Sünnilerin mabetleriyle ilgilendiği gibi, Şii'lerin mabetlerinin bakımıyla da ilgilenmekte, dini metinler ve hutbelerden Şia aleyhtarı malzemeleri de kaldırmaya gayret etmekteydi. Yine de dönem henüz Sünni ve Şii dini kesimler için mezhepçiliğin sevk edici güç olduğu bir dönem olarak gözükmese de, sömürgeci politikalar için bir araç olarak kullanılma durumu söz konusuydu. Bundan dolayı, hilafet kurumunun varlığı ve tutumu, Şii ve Sünni kesimler arasındaki çatışmacı durumu engelliyordu. Buradan da görüldüğü gibi, hilafet kurumunun birleştirici manevi ve siyasi gücünün varlığı, devletlerin politikalarının gerçekleştirilmesinde en önemli engellerden biri olarak görülüyordu. Dolayısıyla hilafetin kaldırılması ya da etkinliğinin zayıflatılması, sömürgeci devletlerin başlıca ilgi alanlarındandı. Bu amaçla hilafetin kontrol altına alınması veya kaldırılması ya da etkinliğinin

zayıflatılması arayışları vardı. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngilizler, İngiliz kontrolünde kendi halife adayını bile çıkarmayı bile denemişler, ama başarılı olamamışlardı. Bunun üzerine sahneye Arap Hilafeti Projesi'ni çıkardılar. Bu projeye; Arapların Türklerden liderliği, dolayısıyla Hilafeti alması gerektiği tezi ile Arapçılık unsuru öne çıkarılarak Hilafetin Araplara geçmesi fikrini yoğunlukla işlediler (Gümüšoğlu,2011: 185).

Hilafet kurumu modern Türkiye cumhuriyetinin kurulmasından kısa bir süre sonra kaldırıldı. Hilafetin kaldırılmasının Müslümanlar üzerinde yarattığı etkiyi anlayabilmek için Batılı benzer bir örnek olarak Vatikan papalık kurumu örneğini düşünebiliriz. "Siyasi olarak yozlaşmış ya da skandallara bulaşmış" bir Vatikan'ın, hilafetin kaldırılmasında kullanılan gerekçelere benzer şekilde kaldırılması Katolik dünyası için ne kadar haklı ve meşru bir gerekçe oluşturabilir?" sorusu bize daha rahat empati kurmayı sağlayabilir. Özellikle "iç siyaset açısından haklı gerekçeler bulsanız da, dış Katolik dünyası bu gerekçeleri ne kadar meşru ve yerinde görür?" sorusu önemlidir. Nasıl Katolikliğin papalık kurumu İtalya'nın malı değilse, İslam'da ki hilafet kurumu da Türkiye'nin ya da başka bir Müslüman ülkenin malı olmadığı için, kaldırılma kararı sadece bu kararı alan Türkiye Cumhuriyeti içerisinde değil, Müslüman halklar arasında da ciddi bir tartışma konusu olmuştur. Nitekim asırlara dayalı kurum olan Hilafet müessesesinin kaldırılması kararı, zaman içerisinde sömürgeci güçlerden bağımsızlığını kazanan bazı devletler tarafından doldurulmaya çalışıldı. Ancak ilerleyen zamanda bu sorun, daha çok devletler nezdinde değil de, toplumsal alanda İslam dünyasının sorunlarına çözüm bulmak isteyen gruplarca giderilmeye çalışılmıştır. Öncelikle yapılan giderek etkinliği zayıflayan hilafet kurumunun güçlendirilmesi yönünde çalışmalar olmuştur. Bu amaçla 1920'de bir grup önde gelen Hint Müslüman, Tüm Hindistan Hilafet Komitesi'ni kurarak, İngilizlerden hilafet makamının korumasını istemişler, bütün Müslümanları da bu oluşumu desteklemeye çağırmışlardı. Hilafetin kaldırılmasından sonra ise, 1926'da Kahire'de önde gelen Müslüman kesimler söz konusu makamı yeniden diriltmek için bir konferans tertip etmişler, ancak İngilizler buradan doğması muhtemel bir İngiliz karşıtlığından çekinerek konferansa ciddi katılımı engellemişlerdi. 1931'de bir kez daha, bu defa Kudüs, makamın geleceğini tartışmak üzere tertiplenen bir Hilafet Konferansı'na ev sahipliği yapmış, yine bir sonuç alamamışlardı (Fuller, 2016:75).

Hilafetin kaldırılmasının hemen ardından başlayan bu çalışmalar zamanla soğumuş, İslam dünyasında evrensel bir İslam hilafet müessesesinin teşkilinden çok, içinde bulunulan şartlara uygun varoluş arayışları öne çıkmaya başlamıştı. Nitekim hilafetin sembolik gücüne rağmen, 20. Yüzyılın ikinci yarısında Müslüman Kardeşler gibi İslamcılarının çoğu pratiğe ilişkin arayışlarını hilafetin tekrar restorasyonu üzerine kurmamışlardı. Benzer tutumu, Hizbu't Tahrir örgütü hariç, birçok İslamcı örgütlerde de görebiliriz. Bununla beraber bir zaman için küllenmiş olan bu meseleyi son 30 yıl gibi bir zamanda, şiddet yanlısı olsun ya da olmasın, radikal İslamcılarının söylemlerinde çok sıkça rastlamaktayız.

Diğer bir ifadeyle, Batı'ya karşı mücadele ettiğini söyleyen değişik grupların söylemlerinde hilafetin yeniden tesisi temel amaç olarak yer almaktadır. Nitekim son yıllarda hilafet terimi El Kaide'nin de içinde olduğu, yeni ortaya çıkan radikal şiddet yanlısı gruplar tarafından da Batı'ya karşı birleştirici rol oynar düşüncesiyle yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. El Kaide; Müslüman coğrafyalardan Batılı güçleri kovmayı daha acil bir mesele olarak görse de, bir uzun dönem hedefi olarak hilafetten söz etmesi ve bunu başka radikal grupların izlemesi, hilafeti sadece Müslüman coğrafya içerisinde değil, uzun bir aradan sonra dünya kamuoyunun gündemine tekrar taşımıştır. Bu durum, Batı'da histeri derecesinde irrasyonel bir korku yarattığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, Batılılar için hilafet, pek anlaşılmayan bir korku objesidir. Bizzat ABD eski başkanı George W. Bush, hilafeti yeniden tesis etmeye çalışanlara karşı savaşmaya yemin etmişti. Benzer ifade, ABD eski savunma bakanı Donald Rumsfeld tarafından da ifade edilmişti. O da ulus-devletin doğasını değiştirmek isteyen ve hilafet kurmak isteyen radikal İslamcılarla savaşmanın bir öncelik olması gerektiğini ifade etmişti. Aynı şekilde DEAŞ'ın lideri Ebubekir El-Bağdati'nin "hilafeti ilan edeceğiz" açıklamasına, kendileri de benzer bir dini kuruma sahip olan Katolik Hıristiyanların bugünkü papalık makamını da rahatsız etmiş ve böyle bir arayışın tehlikeli bir yol olacağını söylemişti. Papanın temsilcisi Giorgio Lingua; DEAŞ liderinin demecine karşılık; "bu fikrin başarısızlığa uğramasının kaçınılmaz olduğunu, çünkü artık Ortaçağ devrinde olmadığımızı ve insanların bunun farkında olduğunu" şeklinde bir demeç verme ihtiyacı duymuştur (habervaktim.com). Buradan da anlaşılacağı üzere, bugün bile hilafet kurumu hala Batı dünyasında bir korku objesi olarak görülmeye devam etmektedir.

Hilafetin kaldırılmasından sonra ortaya çıkan manevi ve siyasi bir liderlik boşluğunu doldurmaya dönük arayışlar, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, sadece radikal şiddet grupları arasında değil, geleneğin taşıyıcısı rolüne sahip kurum ve kuruluşlar tarafından da doldurulmaya çalışılmış ve bu alanda birçok güçlü kurumsal ya da bireysel sesler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Kahire'deki El Ezher Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Baş Müftülüğü'dür. Ancak baş müftülük; geleneksel olarak ağırlığı olan bir makam olsa da, baş müftünün Mısır hükümeti tarafından atanması, onun entelektüel bağımsızlığını ve itibarını zedelediğinden bu rolü oynayamamaktadır. Kurumsal gelenekte her ne kadar El Ezher şeyhinin bir ağırlığı olsa da, otoritesini büyük ölçüde medyanın gücüne borçlu olan ve anahtar bir rakip konumundaki Şeyh Yusuf el-Kardavi ise böyle bir konuma sahip değildir. Köken olarak Mısırlı olan Kardavi, Müslüman Kardeşler üyesi olup, İslam dünyasında etkisi olan bir şahsiyettir. Onun Müslüman coğrafya ile ilgili fetvaları, gerek siyasi gerekse dini alanla ilgili olsun birçok çevrelerce takip edilmektedir. Ancak bunun da etkisi sınırlı kalmaktadır. Türkiye dışındaki Müslüman coğrafyalarda bunlar olurken, hilafetin kaldıran ve laik reformlar yapan modern Türkiye'de hiç kimse İslam dünyasına dönük olarak fetva veremez durumdadır.

Hilafetin kaldırılması sonrasında Sünni İslam dünyasında bunlar olurken, Şia dünyasında ise kıdemli Ayetullahlar manevi alandaki –siyasi alanda değil- liderlik boşluğunu doldurmuş oldular. Her ne kadar Ayetullahlar arasında tek bir bağlayıcı şahsiyet olmasa da, uzun süredir devlet dışı bir örgütlenmeyi başarmış olmalarından dolayı, İran İslam Devrimi'ne kadar Şia içerisinde Sünni Müslümanlar arasında olduğu gibi manevi alanda bir boşluk ya da karmaşa genelde olmamıştır. İran İslam Devrimi ile bu kesim devlet desteğine sahip olmuşlar ve bu zamana kadar olmayan siyasal desteği de elde ederek, güç kazanmış oldular.

Halifeliğin kaldırılması olayı İslam dünyası açısından önemli olmakla birlikte, kaldırılma olayına Türklerin tepkileri Araplardan farklı olmuştur. Araplar; halifeliğin kaldırılmasıyla genelde bir İslam devletinin kurulmasıyla ilgili planlara, çalışmalara yönelirken, yeni kurulan laik Türkiye'de Türk İslamcılar hilafetin tekrar tesisine yönelik çalışmalardan ziyade daha çok radikal Kemalist laikçilerin baskısından korunması arayışlarında olmuşlar ve bunun için de sufi tarikatlara yönelmişlerdi. Bu da Türk Müslümanlığının Arap dünyasında yükselen katı Selefi yorumlardan uzak bir ruh halini günümüze kadar muhafaza edebilmesini sağlamış oldu. Bu durumun ortaya çıkardığı sonuç ise, toplumda dinin kamusal ifadesine daha fazla özgürlük tanınmasını sağlamaya dönük çabalar olmuştur. Bu çabalar zamanla sonuç vermiş ve özellikle AK Partili yıllarda, Türkiye devleti ve toplumu modern dünya için İslami meseleleri üzerine yüksek sesle konuşma konusundaki çekingenliğini üzerinden atmış ve daha cesur girişimlerde bulunmaya başladı.

AK Parti iktidarları döneminde daha görünür olan bu durum, biraz da AK Parti'nin iç siyasal konumundan kaynaklanmaktadır. Çünkü AK Parti, Müslüman dünyanın tarihinde demokratik yöntemlerle ulusal iktidarı tek başına ele geçirmeyi başarmış ilk İslam kökenli partidir. Bu olgu İslam temelli partiler açısından yeni bir dinamiğe kapı aralamış ve partinin omuzlarına yeni sorumluluklar yüklemiştir. Artık devlete karşı önceleri yapıldığı gibi daha kör ve reddiyeci bir muhalefet yerine, siyasete girmek ve seçimleri kazanmak İslam eğilimli partiler için öncelik haline almaya başlamış ve sadece dini ahkam üzerine değil, toplumun sosyal ve iktisadi ihtiyaçlarına odaklanması durumu söz konusu olmuştur. Nitekim AK Parti açıkça Başbakan Özal'ın takip ettiği öncü adımları takip ederek, teolojik alandaki çalışmalardan çok Türk ekonomisini dış yatırımlara açmaya ve Müslüman ülkelerle ve Sovyetler sonrası Orta Asya coğrafyasında Türk firmalarına ticaret ve inşaat işleri yapmaya teşvik etmiştir. Yani seçim kazanma ihtiyacı, İslamcı siyasetin dikkatini demokratik bir düzene yönelmesini sağlamıştır. Yeni durum, demokratik siyaset içinde siyaset yapmak isteyen siyasal grup ve partileri dini hassasiyetler konusunda tavır değişikliğine zorlamıştır.

Siyasal alandaki bu değişikliklere karşın, kurumsal alanda da eski yapıdan farklılaşmalar yaşanmıştır. Yaşanılan değişikliklere rağmen Türkiye kağıt üzerinde hala laik bir devlet olabilir, ancak Türkiye'de

resmi İslamı temsil eden ve de bu alanda önemli bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı(DİB), eski yapısında kalmayıp, özellikle AK Partili yıllarda önemli dönüşümler geçirmiştir. Günümüzde DİB, artık İslami konularda Türkiye'nin dış dünyadaki rolünü artırmak için devreye konulmaktadır. Bununla beraber Türkiye'nin diyanet teşkilatı hiçbir zaman resmi olarak İslam için veya İslam adına konuşma iddiasında olmamıştır. Ancak Türkiye'nin uluslararası alanda artan rolü doğrultusunda dini konularda daha önce olduğundan çok daha faal bir rol oynaması onu çekim merkezi yapmakta ve öteki Müslüman ülkeleri de daha yakından ilgilendirir bir konuma yükseltmiştir. Nitekim bugün modern sömürgeci güçlerden kaçarak, sürgüne giden Müslümanlar –Çin kontrolündeki Müslüman Sincan, Rus kontrolündeki Müslümanlar, Çeçen ya da Kafkasya Müslümanları, Balkan Müslümanları-, sığınak olarak Türkiye'yi seçmektedirler.

Genelde Müslüman halklar kendilerini dış tecavüz ve hakimiyetlere karşı korumak üzere Osmanlı sonrası dönemde olduğu gibi, bugünde dışarıdan gelecek desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Nitekim geçmişte, özellikle klasik sömürgecilik döneminde, kuşatma altındaki Müslümanlar, Osmanlı Türk halifelerinden yardım istiyorlardı. Osmanlı sonrasında, özellikle Arap dünyası, Müslüman dünyanın geri kalanıyla herhangi bir temasa sırtını dönmüş olan erken dönem Kemalist cumhuriyet tarafından kendini terk edilmiş ve dış destekten mahrum hissediyorlardı. Dolayısıyla bir Müslüman kaynaktan gelecek destek olmadığı zamanlarda, Müslüman bölgelerde faaliyet gösteren ve yakın buldukları büyük güçlerden birine dış destek için yöneliyorlardı. Haliyle hilafetin kaldırılmasından sonra, Arap dünyası içinde buldukları şartlara çözüm bulmak için yakın bulduğu Batılı güçlerden yardım bulma arayışlarında oldular. Bu arayışlar, Soğuk Savaş döneminde Müslüman dünyanın bazı bölgelerinin Sovyetler Birliği'ne yönelmesine yol açtı. Bunun nedeni batılı hakimiyete destek veren ve İsrail taraftarı olan ABD'ye karşı Sovyetler Birliği'nin denge olarak görülmesiydi. Bu durum hala devam etmektedir. Ancak zaman içinde Müslüman coğrafya, büyük güçlere yakınlaşmada yaşanan hayal kırıklıklarından ötürü, giderek bir Müslüman dayanışma duygusu içine girmiş ve bu duygu da giderek günümüzde güçlenmiştir.

Toplumsal ve siyasal alandaki zor koşullar altındaki bu gelişmeler karşısında, Müslümanca dayanışma hissiyatının güçlenmesiyle birlikte dinin anlaşılma şekli ile ilgili bakışlarda değişmiş oldu. Bu bakışlar dini anlama ve yaşama konusunda farklılıklar yaratmıştır. Nitekim günümüzde İslamcı dediğimiz kesim; şiddet yanlısı olanından şiddet yanlısı olmayanına, radikalinden ılımlısına, demokratığından otoriteriyenine, yasal olanından yasadışı hareketlerine, modernistinden gelenekçisine kadar geniş bir yelpazeyi kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bunların bazıları toplumsal hareketler olarak, bazıları da siyasi partiler olarak şekillenmiştir. Ancak ilginçtir ki bu hareketlerin büyük çoğunluğu din adamları tarafından yönetilmemektedir. Nitekim bugün İslamcı olarak görülen liderlerin çoğu başta tıp ve mühendislik olmak üzere, teknik alanlarda yüksek ihtisas derecelerine sahiptirler.

Bütün bu gelişmelerden de anlaşılacağı üzere, din olarak İslam hala 20. Yüzyılda Müslüman dünyadaki otoriter rejimlere, diğer ideolojik akımlardan daha fazla siyasal muhalefetin aracı olmuştur. Yani bölge halkları günümüzde hala adil bir yönetim sağlamak için aciz otoriter devletlerin meşruiyetini sorgulamak için İslama müracaat etmektedirler. Çünkü Müslüman dünyada İslam, uzun yüzyıllar özellikle devletin meşruiyet talebine cevap verebilmek için Osmanlı hilafeti örneğinde olduğu gibi, Suudi Arabistan, İran ya da Pakistan örneklerinde de devletin amaçlarına hizmet etmeye devam etmektedir. Bu durum İslamı sadece iç siyaset açısından değil, dış siyaset açısından da sürekli olarak gayri müslim işgalcilere karşı antiemperyalist direnişin bayrağı yapmıştır. Bunun nedenlerinden biri, din olarak İslam'ın Batılı kültürden ödünç alınmaması, onun yerli olmasıdır. İkincisi Müslüman toplumların dayandığı ahlaki temellerin İslam'da olması ve onların siyasal muhalefetlerine belli bir meşruiyet kazandırmasıdır. Bölgedeki otoriter rejimler tarafından bazen bu tarz muhalefet gruplarına toplanma ve gösteri yapmaları sık sık yasaklansa bile, cami ve cemaat ağları sayesinde bu gruplar muhalif çalışmalarını sürdürebilmişlerdir. Özellikle 2000'li yılların ikinci yarısından sonra Arap Baharı sürecinde, dış siyaset açısından olduğu kadar, iç siyaset açısından da otoriter devletlere yönelik siyasal ve toplumsal meydan okumalarda ve ulusal sorunlarla ilgili tartışmalarda kayda değer bir rol oynadığı bir vakıadır. Şaşırtıcı olan taraf ise, bu meydan okumaların Arap Baharı sürecinde monarşilerden ziyade cumhuriyetçi rejimlere karşı olmasıdır. Geline nokta itibarıyla baktığımızda hala Ortadoğu'da düşen bir monarşi yoktur. Ancak monarşilere yönelik devrimci meydan okuyuşlar devam etmektedir.

Genelde İslamcı hareketler ve partiler ulusal siyasal tartışmalara girdikçe, birçoğu genel olarak demokratik ilkeleri kabul ettikleri ve daha pragmatik bir konuma geldikleri yönünde bir kabul vardır. Türk deneyimi bu açıdan örnek verilmekte ve önemli görülmektedir. Çünkü Sudan, İran ve Afganistan'daki İslamcılarının hiçbiri iktidara demokratik yollarla, seçimle gelmemişlerdi. İran'da Şah'ın bir iç kalkışmayla düşmesinden sonra İslamcılar kontrolü ele geçirmişlerdi. Afganistan'da ise, yirmi yıllık bir anti-Sovyet gerilla savaşı ve sonrasında İslamcılar arasındaki bir iç savaşın ardından Pakistan ordusunun da ciddi desteğiyle Taliban iktidar olmuştu. Ancak bunların hiçbiri demokratik olarak seçilmiş İslamcı örnekler değildir. Demokratik yollarla iktidara gelmeye çalışan İslamcı yönetimler Mısır ve Cezayir olsa da, bunlar anti demokratik yollarla engellenmiş, Yemen ve Tunus da ise seçimler askıya alınmıştı. Dolayısıyla, günümüzde başarılı demokratik yönetim niteliği taşıyan tek ülke hala Türkiye'dir. Dolayısıyla İslami köklerden gelen bir partinin Türkiye'de iktidara tek başına demokratik yollarla gelmesi, sadece Türkiye siyaseti açısından değil, Müslüman coğrafya için de önemli bir dönüm noktasıdır. Diğer bir deyişle, Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin başarısı, diğer Müslüman ülkelerdeki siyasal İslam hareketleri için de bir ilham kaynağı olmuştur. Öyle ki Mısır'da Müslüman Kardeşlerin Hürriyet ve Adalet Partisi'nin adı bile neredeyse AK Parti'den kopya edilmiştir. Benzer şekilde Tunus'da En Nahda Partisi, Türk tecrübesini yakından incelemiş ve Türkiye benzeri yenilikleri

Tunus da takdim etmek istemiştir. Yani Tunus'daki En Nahda yapılanması da Türk modeli AK Parti'den ilham almaktadır. Fas'ın Adalet ve Kalkınma Partisi, gayri resmi olarak İhvan'la irtibatlı olsa da, AK Parti'den ilham aldığını öne sürülmektedir. 2011 Arap Baharı reformları sırasında Fas'da yapılan seçimlerde Fas'ın Adalet ve Kalkınma Partisi çoğunluğu kazanmış ve partinin lideri şu anda bir koalisyon hükümetinde başbakandır. Libya'nın yeni Adalet ve Kalkınma(veya inşa) Partisi, çok daha eski Müslüman Kardeşler hareketini temsil etse de, Türkiye'deki AK Parti modelinden esinlenmiştir. Kısaca Tunus, Fas, Yemen, Libya, Mısır ve başka yerlerdeki İhvan benzeri kuruluşların hepsi Türkiye'yi kendilerinin müstakbel gelişimi için bir model olarak görmektedirler.

Bütün bu gelişmeler bize İhvan'ın Ortadoğu'da bugünkü devlet sisteminin gerçekleriyle uyumlu ve pragmatizme doğru ciddi bir kayma süreci geçirdiğini göstermektedir. Bazı öteki İslamcı hareketlerin yaptığı gibi, Batı icadı demokrasiyi reddetme bir tarafa, İhvan sürekli olarak seçim çağrısı yapmaktadır. İhvan'ın başlangıç yıllarındaki başladığı noktaya baktığımızda bu evrilmeyi açıkça görebiliriz. Yine de Türkiye'deki AK Parti yapılanmasıyla kıyaslandığında aralarında bazı farklar da vardır. Arap bağlamında İhvan'a göre AK Parti hala fazlasıyla sekülerken, AK Parti'ye göre ise İhvan, hala İslam hukukunun muğlak cazibesine fazla odaklanmış durumdadır. AK Parti'nin daha özerk bir yapıya sahip olması ve bir dini yapıya bağlı olmaması bir diğer önemli farklılıktır. Nitekim Mısır'da birçok kişi Mursi'nin cumhurbaşkanlığı esnasında bağımsız hareket etmekten çok, İhvan'ın liderlerinden emir alarak hareket ettiğini düşünüyordu. Yine de Mısır'da Müslüman Kardeşler'den bir cumhurbaşkanının seçilerek işbaşına gelmesi, Ortadoğu'da siyasal İslam'ın evriminde kritik bir dönüm noktası olmuştur. Bununla beraber Mısır'da İhvan'a seçim sandığında başarılı ya da başarısız olmak için de zaman tanınmamıştır.

Mısır ve Türkiye deneyimlerini karşılaştırırken, Türk ordusunun yavaşça geri çekişine katkıda bulunan ve Mısır'da bulunmayan başka faktörlerde vardır. Türkiye'de demokratik yaşamla beraber giderek kabul görmüş siyasi ahlakın siyasette ordunun rolüne karşı olduğu anlayışı, NATO üyeliğinden de istifade ediyordu. Ayrıca Türkiye'nin devlet olarak uzun bir süredir Avrupa Birliği üyesi olma arzusu, AB'nin Türkiye'ye, ordunun siyasetteki rolüne izin verilmemesi dahil, çeşitli reformlar için baskı yapması da önemli katkılardı. Aynı şekilde Türk toplumsal düzeninde büyüyen katılım ve demokratikleşme istekleri, halkın seçmiş olduğu hükümetlere karşı askeri müdahalelerden giderek daha fazla rahatsızlık duyan, yeni bir Türk seçmen neslinin ortaya çıkması, demokratikleşmeyi güçlendiren diğer etkenlerdi. Bunlar Mısır'da nispeten yaşanmayan unsurlardı.

Aralarındaki farklılıklara rağmen, AK Parti Müslüman Kardeşlere diğer İslamcı örgütlere nazaran daha fazla yakınlık duyduğu ve onu Arap dünyasında İslamcı düşüncenin modernite ve demokratik sürece doğru evrilmesinde önde gelen umut olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Bu rol için şu ana kadar Müslüman coğrafya da başka bir ciddi rakip de çıkmamıştır.

Bugün Ortadoğu Batılı güçler tarafından empoze edilen bir tür stres dolu koşullar altında bulunmaktadır. Bu koşullar Müslüman gelenek ve inancın daha özgürlükçü ve açık irdelemesinin yapılabileceği bir ortamın fena halde altını oymaktadır. Çünkü kendilerini kuşatma altında hisseden toplumlar, genellikle özgür değerlendirme kapasitelerini kaybetmektedirler. Batı'nın Müslüman dünyaya yönelik kuşatmasına, askeri varlığına ve sürekli müdahalesine son verinceye kadar Müslüman toplumların sakinleşmesini ve normal hayatın dengesini kurmasını beklemek güç olacağı gözükmektedir. Zira bu stres dolu koşullar altında faaliyet gösteren birbirinin rakibi aktörler, dini görüşlerini kendi eylem çağrılarında pankart olarak kullanmaktadırlar. Bu pankartlar iştirak ettikleri devrim, karşı devrim ve de siyasi iktidar yaratımının gerçek mahiyetini gizlemektedir. Yani bugün Ortadoğu'da devam eden değişimlerin çoğu teolojik görünümde olsa da esasında teolojik alanla ilgili değildir. Diğer bir ifadeyle, bugün temel ideolojik kavga sanıldığı üzere artık laiklik ile İslamcılık arasında olmadığı gibi, aynı şekilde Sünni İslam ile Şii İslami arasında da değildir. Esas kavga bizzat Sünni İslam'ın kendi içinden çıkmaktadır. Ancak bu kavga da Suudi İslamı ile radikal savaşçı gruplar arasında gerçekleşmemektedir. Esas mücadele, yukarıda da örneklerini verdiğimiz üzere, demokratik İslamcılık ile otoriter Müslüman yönetimlerin kavgası olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre demokratik mücadeleyi benimseyen Müslüman kardeşler ve onun uzantıları ile Suudi korumacılığıyla desteklenen demokratik sürecin geriye döndürülmesini savunan diğer İslamcı kesimler arasında bir mücadele yaşanmaktadır. Bundan dolayı Suudi Arabistan'ın başını çektiği karşı-devrimci blok İhvan'a verdiği destekten dolayı Türkiye'nin tutumundan rahatsızlık duymaktadır.

Selefilik Sorunu

Bugün Ortadoğu bölgesinde sadece teolojik açıdan değil, toplumsal bir siyasal hareket olarak selefilik sorunu bulunmaktadır. Selefilik kavramı; İslam'ın en saf, en sahih ve en homojen dönemi olarak mezheplerin ortaya çıkmadığı, İslam birliğinin bozulmadığı, diğer milletlerin ve kültürlerinin İslam'a girmediği, ilim ve fikir hayatı bakımından Müslümanların önderleri olarak kabul edilen ashab ve tabiun için kullanılmaktadır (Güner,2012:31). İslam'ın ilk dönemine verdiği önemden ötürü Selefiler gayri müslimleri İslam'a döndürmekle pek ilgilenmezler, asıl odaklandıkları konu "kayıtsız ve kandırılmış" gördükleri Müslümanları "doğru" İslam anlayışlarına döndürmektir. Dolayısıyla, Selefî anlayış ve onun bir uzantısı olan ve bugün Ortadoğu'da gittikçe güç kazanan Vahhabilerin İslam anlayışı ve yorumu, İslam'a Peygamberden sonraki süreçte girmiş tüm yenilikleri terk etme anlayışına dayanmaktadır. Vahhabiliğin kurucusu olan Muhammed b. Abdülvehhab, Hanbeli mezhebinin esaslarını daha katı yorumlamasının yanında Takiyüddin İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin görüşlerinden de ilham alarak bu yorumu getirmiştir. Vahhabiler, İslam'ın geleneksel yapısını ve metodolojisini (icma ve kıyas) reddederken, aynı zamanda da içtihadı güncellik kazandırmışlardır. Onlar Kur'an'ın bozulmamış tevhidine(monotheism) geri dönülmesini, yorumsuz bir şekilde Kur'anın lafzi anlamına inanmayı ve sıkı

bir bağıllığı savunmaktadırlar (Güner,2012:4). Metinlerin lafzi yorumuna dayalı olarak tamamen Şeriat hukukuyla yönetilen bir İslam devleti kurmak ve Vahhabi olmayan herkesin müşrik olduğu, mal ve canlarının “gerçek inananlara”(Vahhabilere) helal olduğu anlayışı gereği, kendi görüşlerini paylaşmayan Müslümanları alenen kınayıp “kafir” ilan etmek gibi katı bir bakışa sahiptirler. Onlara göre “Kutsal toprakları şirk ve bid’atlardan temizlemek” hareketin en önemli motivasyon aracıdır (Güner,2012:55). Bu bakımdan, ehli sünnet tarafından güzel kabul edilen adetleri şirk kabul etmekte, kendi anlayışlarında olmayan Müslümanlara kafir gözüyle bakmakta ve onları yeniden İslam’a davet etme anlayışına sahipler. Vahhabilik başlangıcından itibaren kuvvetli bir anti-Şia damara da sahiptir. Vahhabiliğin Osmanlı Devleti’ne karşı harekete geçmesi Muhammed b. Abdülvehhab’ın Suud Kabilesi’yle 1745 senesinde yaptığı ittifakla başlamıştır. 18. yüzyılda Kur’an ve Sünnet’in lafzi yorumları üzerinden “sade ve saf bir İslam” talep etmiş olan Arabistan Vahhabileri, Osmanlıya karşı dinsel görüntü altında kabilesel muhalefeti harekete geçirmişlerdi. Buna göre; Muhammed b. Abdülvehhab ve İbn Suud’un, yani bir alim ile bir kabile reisinin ittifakı -Abdülvehhab’a sosyolojik destek, Suud’a ideolojik meşruiyet veren anlaşma-, daha sonra bölgede güç ilişkilerini belirleyen siyasi bir harekete dönüşmüştür. Yani modern Suudi devleti, çölün kabile şefleriyle arınmacı Vahhabi hareketinin dini liderlerinin kaynaşmasından doğmuştur. Onlara göre Osmanlı devleti gerçek dini temsil etmemektedir. Bu sebeple Osmanlıya karşı ayaklanmayı vacip olarak görmüşlerdi. 1806 yılında Vahhabiler Mekke’yi istila edince Mekke’de asırlardır Müslümanlar tarafından devam ettirilen adetlere son verildiği gibi, Mekke ve Medine kadılarını değiştirip, kendi adamlarını bu makamlara getirmişlerdi. Osmanlı Sultanının adına hutbelerin okunmasını yasakladıkları gibi, kendi dini anlayışlarını Müslümanlara şiddet yolu ile kabul ettirmeye çalışmalarından dolayı Osmanlı’nın güven ve huzuruna büyük zarar vermişlerdi (Gümüşoğlu,2011:69). Yani Suud devletinin kuruluşunda Vahhabilik hem siyasi karşı çıkışın hem de dini ayrışmanın sağlanmasında kurucu faktör olmuştur.

Burada da görüldüğü gibi din/dine ait mezhebi yorumlar bir eylem aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, din ya da mezhebi yorumlar, insanların içinde yaşadıkları toplumsal yapının genel çizgilerini anlamalarına yarayan bir model olarak ortaya konulmaktadır. Aynı şekilde dini ya da mezhebi farklılıklar, toplumun şeklini destekleyen duygular yaratarak, Suud hanedanında olduğu gibi, toplumun devamlılığını da sağlamaktadır. Bu bakımdan Vahhabilik Necid toplumunu siyasal planda kaynaştıran bir inanç olmayı zamanla başarmış oldu. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti’ne hiçbir zaman eklemelenmemiş ve ona karşı toplumsal bir dini-siyasal hareket olarak gelişmiş olan Necid Vahhabileri ile bölgede anti-Vahhabi Sünni güç merkezini temsil eden Türkiye arasında başlangıcından itibaren bir çekişme yaşanmaktadır. Bu mücadele başlangıcından itibaren -toprak, siyasi ve dini otorite ve de teolojik yönleri olan- çok boyutlu bir mücadele olarak şekillenmiştir. Geline nokta itibarıyla, mücadeleler farklı bir dini yorumun ötesine geçerek, 2011’de Suudi Arabistan’ın alışılmadık bir adım atarak, Selefî/Vehhabi

eğilimi mevcut dört klasik Sünni okul ve Şii okuluna ilave olarak, kendi başına bir mezhep olduğunu ilan etmesiyle farklı bir aşamaya taşınmış ve Sünni mezhebi içinde sadece siyasi ayrışmanın değil, teolojik ayrışmanın boyutunu da derinleştirmiş oldu. Selefilere tarafından 2011'deki bu ilanla İslam'da formel bir dini mezhebin bağımsızlık ilanı, ilk defa görülen bir durumdu. Zira daha önceleri bunlar kendilerini Hanbeli mezhebinin parçası olarak görüyorlardı. Bu ilanla, Suudiler küresel düzeyde yürüttüğü ideolojik mücadelelerini bir üst aşamaya taşımış oldular. Ancak söz konusu adım, ideolojik gücün kuvvetinden ziyade krallığın güçlü finansal desteğine dayalı bir adımdır (Fuller,2016:275). Bu adım, Vahhabilik temelli dini anlayışı bölgede giderek güçlendirmiştir. Bugün Ortadoğu coğrafyasında şiddet yanlısı olsun olmasın çok sayıda bu anlayışı benimseyen toplumsal gruplar bulunmaktadır. Bölgede günümüzde giderek bir sorun haline gelen şiddet yanlısı çoğu radikal gruplar da genel olarak Selefi teolojik görüşleri benimsemişlerdir. İlave olarak bu gruplar, diğerlerinden farklı olarak "dini bir yükümlülük" olarak silahlı mücadele üzerinde durmaktadırlar. Yine de bunlar birleşik bir blok oluşturmamaktadır. Çünkü bu grupların; siyasi katılım, demokrasinin kabulü, amaçlarına ulaşmak için siyasal şiddete başvurma ve Müslümanlara karşı şiddet kullanıp kullanılmayacağı gibi konularda aralarında farklılıklar vardır.

Bugün Ortadoğu coğrafyasında etkin bir toplumsal tabana sahip siyasi güç olan Müslüman Kardeşlerin en güçlü rakibi kendilerini Selefi anlayışı içerisinde gören gruplardır. Bir zamanlar İhvan'ın kurumsal olarak baskın İslamcı güç olduğu bölgede, özellikle de Irak ve Afganistan'daki ABD müdahalelerinden sonra, Selefi grupların yükselen bir güç olması, bölgede İhvan'a yönelik yeni meydan okumalar oluşturdu. Sünni İslamcı siyasi güçler arasında böylesi bir bölünme, bölgesel gelişmeler konusunda modern İslamcı siyasette önemli sonuçlar doğurmaktadır. Nitekim Mısır ve Tunus'da siyasi düzen içinde ilk defa hakiki demokratik seçimler gündeme gelince, Selefilere bu gelişmelere kayıtsız kalmamışlar ve sürece katılmışlardır. Ondan önce Selefilere, özellikle de seçimler gibi batılı siyasal mekanizmalara karşı çıkıp, küçümserlerdi. Haliyle Selefiliğin Tunus, Mısır ve Libya'nın demokratik siyaset sahnesindeki görünümüleri Arap Baharı'nın sürprizlerinden biri olarak görüldü. Diğer bir ifadeyle, Mısır'da Selefilere partis olan Nur Partisi, İhvanın rakibi olarak seçimlere katılması ve İhvan'dan sonra Mısır seçimlerinde ikinci İslamcı parti olarak parlamentoda yerlerini almaları şaşırtıcı bulunmuştu. Bir yıl sonra da ordu askeri darbe ile İhvan'ı devirince, seçimlere iştirak eden Selefi Nur Partisi İhvan'a karşı darbecileri desteklediler. Pek çoğu tarafından Selefilere bu tutumu Suudiler'in Mısır'da İhvan'ı zayıflatmak, yerinden etmek için görevlendirilen bir araç olarak görülmesinden dolayı, oportünist tavır olarak değerlendirilmişti. İhvan Mısır'da çoğu İslamcı olmayan muhalifleri tarafından bir tehdit³ olarak

³ Mısır'da liberaller İhvan'ı devirmek için hukuk dışı yollara destek vermeyi meşrulaştırırken genelde şöyle bir söyleme sahiptirler: "Siyasal İslam başarısız olmuş bir projedir, asla başarılı olamaz, tehlikeli ve semeresiz bir deneyi temsil ettiğinden, asla sınama şansı verilmemelidir. Argümanlarına göre; siyasal İslam doğası gereği doktrinerdir, esnek değildir. Çünkü Tanrıdan alınan prensipler kesindir ve değiştirilemezler. Siyasal İslam mutlak hakikatin kendisinde olduğunu iddia ettiği için değişim ya

değerlendirilirken, Selefilere açısından siyasi bir başarısızlık ve teolojik zayıflık olarak görülmektedir. Bu teolojik zayıflık sadece Mısır örneğinde değil, diğer Müslüman ülkeler içinde geçerlidir. Nitekim Tunus’da da Selefilere, ılımlı İhvan’ın En-Nahda Partisi’ne karşı başlıca dini muhalefeti oluşturmaktadır. Tunus devriminden sonra bu kesim burada da şaşırtıcı derecede güç kazanmış ve Mısır gibi demokratik süreçlere katılım yoluyla daha fazla güç kazanmanın cazibesinden uzak kalamamışlardır. Bunlar da Suudiler’den para yardımı almaktadırlar. Benzer durum Pakistan içinde geçerlidir. Pakistan’da da Selefi yönelimli partilerin sesleri ılımlı İslamcılardan daha fazla çıkmaktadır. Buradan da görüldüğü gibi, gelecek yıllarda Ortadoğu siyasetinin gündeminin önemli bir bölümü; “laikçilere karşı İslamcılar konusu olmayacak, İslamcı hareketler içinde çeşitli eğilimler ve destekçiler arasındaki mücadeleler olacaktır.

Bu gelişmelerden de anlaşılacağı üzere, günümüz şartlarında politik olarak Suudi Arabistan ve Türkiye arasında yakın bir işbirliği olsa da, her ikisinin aynı mezhebi bağlam içinde farklı ekolleri temsil etmesi, doktriner anlamda çatışmayı gelecek on yıllarda kaçınılmaz kılacağını göstermektedir. Suudiler, son yıllarda demokratik usulleri salık veren AK Parti’ye sempatiyle bakan geniş bir kesimin Ortadoğu’daki varlığının farkındadır. Bundan dolayı Türkiye Suudi Arabistan’ın gerek Şia karşıtı ve gerekse demokratikleşme karşıtı hareketlerini desteklememektedir. Bu durum Suudi Arabistan’ı rahatsız etmektedir. Suudi Arabistan’ın 2011’den başlayarak Suriye’de Esed rejimine karşı yapılan kalkışmaya verdiği destek Türkiye ile paralellik arz etse de, aslında bu desteğin demokratikleşmeye verdiği destekle hiçbir ilgisi yoktur. Daha çok Esed nefretiyle ve Suriye’nin bölgede İran’ın kalesi olma ihtimali ile ilgili korkudan kaynaklı bir destektir. Suudi Arabistan’ın da İhvan’a karşı Mısır ve başka yerlerdeki Selefi ve Vehhabi tarzı İslam anlayışındaki grupları desteklemesi de Türkiye’yi memnun etmemektedir. Dolayısıyla Ankara ile Riyad, Tunus ve Mısır’daki Bin Ali ve Mübarek rejimlerinin devrilmesinde farklı kutuplarda yer almışlardır. Nitekim Mursi iktidarının devrilmesine yönelik Ankara’nın tepkisinden Riyad hiç haz etmemiştir. Aynı şekilde Türkiye’nin Şia’ya karşı genel bir Sünni davası savunuculuğuna çekilme durumu olmaması da Suudileri rahatsız etmektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan çeşitli konuşmalarında, İslam coğrafyasındaki mezhep yönündeki ayrımcılıkları kuvvetle eleştirmektedir. Özellikle İran’daki Azeri Türklerinin varlığı Kuzey Azerbaycan ile olan ilişkileri böyle bir politikayı zaten rasyonel kılmamaktadır. Kısaca Türkiye ve Suudi Arabistan, Vahhabilik anlayışının ortaya çıkışından

da uzlaşmaya kapalıdır. Onlar İslam hukukunu herkes empoze etmeye kalkışacaktır. Nihayet tabiatı icabı demokratik değildir. Zira onlara göre; yasama ve güç kaynağı, halkın iradesine dayalı olmaktan ziyade Allah vergisidir. Dolayısıyla İslamcı hareketler hoşgörüsüz, otoriter, katı, değişmekten aciz olup çoğunlukla şiddet ve kan dökme eğilimi içerisindedirler. Bundan dolayı iktidardan gerekirse zor kullanarak dışlanmalıdır.” Oysa günlük realite de İslam’ın pratiği, siyasetteki pratiği dahil, beşeri karakter ve politikacı bireylerin çeşitliliğini yansıtır. Zaman, mekan, şartlar ve kişiliklerin yarattığı değişkenleri göstermektedir. İslam’ın pratiği, siyasetteki pratiği dahil, değişmez olmaktan uzaktır.

itibaren Sünni İslam dünyası içinde birbiriyle rekabet halinde olan iki ideolojik kutbu temsil etmektedirler.

Sonuç Yerine: Gelecekle İlgili Tasavvurlar

1979'daki İran İslam Devrimi 20. Yüzyılın son çeyreğindeki Ortadoğu'daki kilit siyasi olaylardan biridir. İran'daki devrim ideolojik alanda Ortadoğu coğrafyasında yeni bir durum yaratmış ve bölgede sadece dini değil, mezhebi değerlendirmeleri de yeniden öne çıkarmıştı. İlginç olan İran, devrim sonrasında bölgedeki diğer ülkelerden farklı olarak kendisini bir halifelik ya da emirlik olarak değil, seçilmiş bir parlamentosu olan bir cumhuriyet olarak yapılandırmıştır. Oysa her iki kurum(cumhuriyet ve parlamento), öncesinde İslamcılar tarafından Batılı ve gayri İslami olarak değerlendirilerek reddediliyordu.

1979 İran İslam Devrimi, Müslüman coğrafyalarda Sünni ve Şii'leri kendilerine yapılan haksızlıkları protesto etmenin yanı sıra, siyasi değişim ve daha fazla siyasi haklar talebinde bulunma konusunda cesaretlendirmiştir. İran'ın popüler Arap davalarına destek ve İsrail ile ABD'ye meydan okumayı sembolize eder görünümü, çeşitli Arap halklarınca memnuniyetle karşılanırken, Suudi Arabistan gelişmelerden rahatsızlık duyarak, bölgede başlayan toplumsal hareketlere karşı monarşik devletleri korumaya dönük olarak hareket etmiştir. Tahran sadece Batılı güçlerin bölgedeki varlıklarına, Batılı devletlerin güdümündeki monarşik devletlere karşı çıkmamakta, İsrail'in Filistinlilere uyguladığı baskıya karşı mücadeleye de destek vermektedir. İran'ın bölge halkları ve sorunlarıyla artan bu ilgisi Suudi Arabistan'ı kaygılandırmaktadır. Dolayısıyla, ortaya çıkan durumla geçtiğimiz birkaç on yıl da bölgedeki ideolojik kutuplaşmanın bir ucunda İran, diğer ucunda Suudi Arabistan olmuştur. İran; Suudi Arabistan'ın karşı devrimci öncülüğüne, Sünni mezhepçiliğine, Körfez Siyasetinde liderlik rolüne karşı çıkmaktadır. Buna mukabil Batı'yı dışarıda tutma arzusunu tahkim ettiği için Müslüman Kardeşlere de pozitif gözle bakmaktadır. Suudi Arabistan ise, gerek Şia ve gerekse Sünnilerden gelen siyasi reform ve demokratik kurumların tesisi çağrılarını dahil, içeride karşı karşıya kaldığı meydan okumalara "mezhebi" damgasını vurarak karşı durmaktadır. Ona göre İran'ın politikaları ile birlikte bölgeyi bir Şii tehdidi heyulası sarmıştır. İki devlet arasındaki bu gerginlik bölgede, sadece mezhebi ayrışmaları azdırmamıştır, şiddet yanlısı radikalizme ve Selefi Vahhabi görüşlere de serbest alan açmıştır.

İran İslam Devrimi sonrası bölge içinde meydana gelen bu kutuplaşmanın yanında, bölge içinde siyasi dengeleri değiştiren bir diğer olay ise, ABD'nin Irak'a müdahalesiyle ortaya çıkan yeni durumdur. ABD Irak'ta Saddam Hüseyin'i devirinceye kadar İran Ortadoğu'daki tek Şii ülke durumundaydı. Ancak ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrası bölgesel mezhep siyaseti açısından Irak, Sünni alandan çıkıp Şii alana dahil olmuştur. Aslında günümüzde dünyanın önde gelen Şii devleti İran olsa da, Irak da kültürel olarak güçlü bir rakiptir. Tarihsel olarak Irak, Şiilik için İran'dan daha önemlidir. Nitekim bin yılı aşkın süredir

Irak, Şii entelektüel düşüncenin ana kaynağı olmuştur. Şiiliğin en önemli yerleri bugün Irak sınırları(Kerbela ve Necef) içindedir. Aynı zamanda Irak Şiası Arap'tır, Farsi değildir; yani dil ve ulusal anlatı bakımından İran Şia'sından ayrılmaktadır. Irak'ın Şiiliği daha çok Hz. Ali'ye yaslanırken, İranlıların ki daha ziyade Hz. Ali'nin oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehadetine yaslanmaktadır. Dolayısıyla Irak Şia'sı Şiiliğin Arap ifade tarzını, sonradan oluşan Farsi kültürel formundan daha orijinal olarak görürler. Iraklı meşhur din adamı Muhammed Bakır el Sadr "halkın yönetimi"(velayet-i el-ümme) prensibini benimsemişti ki, bu İran'ın "din adamları yönetimini(velayet el-fakih) öngören hakim ideolojisiyle keskin bir şekilde ayrılmaktadır. Bundan dolayı, Irak Şia'sı, Irak'taki siyasi gelişmelerde giderek kendini daha güvende hissettikçe, Irak ile İran'ın Şiilerinin şu andaki yakınlıkları ileride çıkarlarının belli alanlarda farklılaşmasıyla, sadece iki ülke arasında değil, bölgedeki Şii nüfuz bağlamında da rekabet unsurları taşıyabileceği ihtimal dahilindedir. Şu an Irak'ta oluşan şartlar itibariyle Şii siyasi egemenliği kalıcı bir realite olarak gözükmemektedir. Amerika'nın Irak'a müdahalesiyle Irak'ın iç iktidar dengesine Şiiler lehinde ayar verilmesi, sadece Irak iç siyaseti açısından değil, körfez boyunca kenarda kalmış Şii topluluklara da cesaret vermiştir. Diğer bir ifadeyle, 2003'deki ABD'nin işgaliyle Saddam Hüseyin'in düşmesinin ardından Sünnilerden Şiilere güç transferi yapılması, Sünni Körfez'in, özellikle de Suudi Arabistan ve Bahreyn'in, kalbine derin bir korku düşürmüştür. Bundan dolayı Suudi Arabistan Arap Baharı'nın birçok yönünü, özellikle mezhebi terimlerle yorumlamayı tercih etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Bu bakımdan bölgeye yapılan demokrasi çağrılarını, Suudi Arabistan Körfez'deki Şii toplulukları cesaretlendirdiği için Sünni rejimleri istikrarsızlaştırmaya dönük bir İran girişimi olarak değerlendirmektedir. Bu açıdan Suudi Arabistan 2011 itibariyle bütün Arap dünyasını Şiilik ve İran'a karşı geniş kapsamlı bir mücadeleye destek vermeye çağırılmaktadır. Türkiye'nin takip ettiği mezhebi tarafsızlık politikası ise, Sünni güçlerle aynı safta yer alması için Türkiye'ye yoğun baskı yapan Suudi Arabistan'ı kızdırmaktadır. Ancak mezhepler karşısındaki tarafsızlık politikasına rağmen, yine de bölgedeki birçok Şia mensubu, Türkiye'nin aslında Sünni güçlerle aynı safta yer aldığına inanmaktadır.

Suudi Arabistan'dan farklı olarak genel olarak Türkiye'nin İslamcılarını İran'a düşmanlık beslememektedir. Gerek Türkiye gerek İran, devlet olarak Arap baharı olaylarını memnuniyetle karşılamıştır. Her ikisi de bölgenin popüler olmayan otoriter rejimlerinden uzaklaşma yönündeki değişim ve hareketleri desteklemektedirler. Her biri demokratikleşme yönünde meydana gelecek gelişmelerden, ülke olarak fayda temin edeceğini düşünmektedir. Dolayısıyla her ikisinin de Batının hegemonik politikalarından duyduğu rahatsızlıklar, mezhebi kaygıların önüne geçmiş bulunmaktadır. Bundan dolayı AK Parti iktidarları döneminde Türkiye bölgeye karşı mezhebi çatışmalar ve bağlantıların üstünde kalmak ve bölge de mümkün mertebe bütün etnik ve mezhebi unsurlarla çalışmak yönünde

bir tutum sergileme arzusu taşısa da, Irak'ı tahrip etmeye başlamış olan bölgesel mezhepçilik meselelerinin içine çekilmekten kaçınması giderek zorlaşmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda Türkiye ile birlikte İran, bölgede öteki devletlerden daha büyük bir etkiye sahip olacağı kuvvetle ihtimal dahilindedir. Diğer potansiyel rakipler ise, iç siyasal çekişmelerle debelenmektedirler. Nitekim Mısır yeni bir askeri rejim altında kendini bulmaya çabalamakta olup, bölgesel bir liderlik rolü oynamaya hazır bir konumda bulunmamaktadır. Suudi Arabistan ise, bölgesel monarşileri kendi halklarından gelebilecek muhtemel iç isyanlara karşı desteklemek için daha çok savunmacı girişimlere bayraktarlık yapmakla meşgul olup, gelecek vizyonundan yoksun gözükmektedir.

Türkiye ise, bugünkü Ortadoğu coğrafyasında farklı görüntüler vermeye devam etmektedir. Zira hükümeti halk tarafından seçilmiş ve hükümetinin sırtında halkın sevmediği bir yönetim kamburu bulunmamaktadır. İsrail'in işgal politikalarına Ortadoğu'da başka hiçbir liderin yapmaya istekli olmadığı kadar açık bir tutum almasıyla, İran'ın elindeki İsrail'e karşı direniş rolünü de kapmıştır. Bununla birlikte, Türkiye doğası gereği Ortadoğu'daki en az Yahudi karşıtı olan Müslüman ülkedir. Üstelik İran'ın sahip olmadığı şekilde müreffeh, bağımsız ve başarılı bir demokrasiyi de temsil etmektedir. Ankara bugün bağımsız bir dış politika bağlamında Ortadoğu'da ki halklar nazarında İran'inkinden daha başarılı bir alternatif oluşturmaktadır.

Gelecekte Irak ile İran'ın arasında Şii nüfuz bakımından olduğu gibi, Türkiye ile Suudi Arabistan arasında da yeni bir ideolojik kutuplaşma doğması muhtemel gözükmektedir. Türkiye, Suudi krallığı için hem ideolojik hem de siyasi yönden bir rakip konumuna gelmektedir. Türkiye güçlü bir Sünni ülke olarak Suudi Arabistan için potansiyel bir tehlikedir. Türkiye ve Suudi Arabistan görünür gelecekte aralarında kabul edilebilir ilişkileri muhafaza etmeye gayret etseler de, ancak iki ülkenin bölge ile ilgili uyguladığı dış politikalar ve ideolojik yaklaşımları uyumsuzluğu artıracaktır. Türkiye bölgede hala tarihsel ve modern bir dini saygınlığa sahiptir. Türkiye'nin Osmanlı mirası ve Müslüman kültürü, zaman içinde bölgede zayıflasa da bu potansiyelin belli oranda hala güçlü olduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye'nin Suudi Arabistan'ın hoşlanmadığı Müslüman Kardeşlerle iyi ilişkileri vardır.

Türkiye'nin artan bu önemine rağmen, yine de bugün Türkiye rekabet halindeki birçok ilke ve istek arasında sıkışmış durumda bulunmaktadır. Her ne kadar Ortadoğu'nun Suudi Arabistan öncülüğündeki çoğu monarşik devletleri AK Parti iktidarını Ortadoğu'daki demokratikleşme sürecine verdiği desteklerden ötürü eleştirse de, bu eleştiriler Türkiye'nin bu ülkelerle olan hayati derecedeki yatırım ve ticari faaliyetlerine zarar verecek ihtimaller taşısa da, yine de mevcut AK Parti iktidarları tarihin akışı olarak nitelediği bu gidişatta hata yapmamaya, sağlam otoriteren rejimleri doğrudan karşısına almamaya, onlarla pragmatik ilişkiler kurmaya devam etmektedir. Bunun için mezhep kavgasının üstünde kalarak, bölgesel realitelerle iş yapmak ama aynı zamanda tarihin güçleri ve demokratikleşme

tarafında saf tutmak, meseleleri bölgesel bir zeminde çözmek, bütün bölge devletleriyle iyi işleyen ilişkileri muhafaza etmek, problemleri devletler arasında arabuluculuk yapmak, Batılı askeri müdahaleleri sınırlandırmak gibi bir vizyona sahiptir. Bu siyasetinden dolayı, Batı kamuoyunda sanıldığı gibi, Türkiye Batı'yı reddetmiş değildir. Ancak bir zamanlar Batı ile olan ilişkileri, Ortadoğu ile ilgili yeni ilişkilerinin genişlemesine uygun olarak daralmıştır. Yani bugünün Türkiye'si Ortadoğu'da ortaya çıkan yeni siyasi güç dengesinde, Batılı taleplerden bağımsız bir bölgesel değişim siyasetini giderek hızlandırmaktadır. Bu durum bölgede geleneksel çıkar ve güç dengelerine sahip güçlerin keyfini kaçırmaktadır. Şayet Batı AK Parti'den hazzetmiyorsa, bilmeli ki Türkiye'nin muhalefet partileri de iktidar partisi kadar milliyetçi, Batı'ya ve AB'ye daha soğuk ve de bağımsız bir Türk dış politikasının hararetli savunucularıdır. Bu partilerin bazıları Türk toplumunda İslami değerlerin yayılmasından pek hoşnut olmayabilirler, ancak bundan sonraki süreçte klasik Kemalizmin geçmişteki din karşıtı iç tepkilerine artık dönüş olmayacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Yani müstakbel bir Türk hükümeti, gelecekte Müslüman Kardeşler gibi örgütlerle daha az sempatik ilişkiler geliştirse bile, Ortadoğu'nun geleceğinde bu tür İslami hareketlerin önemini göz ardı etmeyecek ve bunlarla ilişki kurma konusunda eski Kemalist korkuyu aşacak şekilde hareket edecektir. Haliyle küresel ölçekte yükselen bir post Kemalist Türkiye görmekteyiz. Ankara bu gidişatla, iktisadi alan hariç, Batı ile stratejik ittifaka çok daha az ihtiyaç duyacağı görülmektedir. Türkiye'nin siyasetindeki bu yeni koşullar; yeni küresel koşullar altında sosyalleşmiş, Batıyla sorunu olmayan ama onun karşısında uysal olmayan, değişen nesillerin bir yansıması olduğunu söyleyebiliriz. Geline nokta itibarıyla artık Türkiye, Osmanlı ve İslami mirasını da rahatlıkla özümseyen güçlü bir Türk kimliği algısına da sahip olup, bu güçlü kimlik ortadan kaybolma ihtimali olmayan yeni bir özgüven üretmektedir.

Kısaca Türkiye bugün kendisini klasik Kemalist dönemde gördüğünün aksine, Ortadoğu'nun içinde dışarıdan birisi olarak değil, aynı kültürün bir parçası olarak görmektedir. Bir asırlık bir boşluktan sonra bölgede yeni bir gücü temsil etmekte olup, eski düzeni sarsmaktadır. Bu bakışıyla Türkiye formel olarak "Müslümanları birleştirmek" peşinde değildir. Uygulamaya koyduğu dış politikaları daha çok bölge kültürünün korunmasına yardımcı olmak ve Müslüman dünyadaki toplumları daha büyük bir işbirliğine götürecek yolları bulmak derindedir. Buna karşılık Arap dünyasında popüler bir ülke olmasına karşın, hala birçok alanda Türkiye ile ilgili bazı olumsuz görüşler mevcuttur. Bu görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

-Arap coğrafyasının bir kısmında hala Osmanlı döneminden intikal eden olumsuz hatıralar vardır. Özellikle Osmanlı sonrası oluşan Arap milliyetçiliği, Arap eğitim müfredatına olumsuz hatıralar dahil etmiştir. Dolayısıyla, bağımsızlık için Arap milliyetçiliği Avrupalı emperyalist kontrole karşı olduğu kadar, Osmanlılara karşı da bir mücadeleye vurgu yapmaktadır. Bu anlatı, Arapların Türkiye'ye karşı olumsuz ön yargılar üretmesine yol açmıştır ve bu yargılar henüz silinmiş değildir. Ayrıca bazı milliyetçi

Arap liderler, Müslüman olsun olmasın, Arap dünyasına Arap olmayan hiçbir müdahaleyi hoş karşılamaması da bir diğer olumsuz etkidir.

-Her ne kadar AK Parti ülkenin başarıları konusunda Arap ve Müslüman halkları etkileme de olağanüstü başarılar elde etse de, Araplar modern Türk tarihinin büyük bölümünde Türk devletinin İslam'a ve İslami maziye karşı düşmanca bir tavır aldığını, Kemalist Batılı olma arayışı bağlamında Ortadoğu'ya küçümseyerek baktığı önyargısından dolayı, Türkiye'de yaşanan değişime yine de temkinli yaklaşmaktadır.

-Türk kamuoyunda dindarlık giderek görünür olsa da, AK Parti iktidarları zamanında da devletin meşru temeli olarak laikliği kabul ediyor olması, özellikle sayın cumhurbaşkanının Mısır'da Mursi yönetimi zamanında yaptığı ziyaretteki konuşmasında laiklik ilkesine vurgu yapması örneğinde olduğu gibi, bölge ülkeleri İslamcılarını Türkiye'nin bölgedeki siyasi ve kültürel emelleri konusunda şüpheli yapmaktadır. Zira İslam, Müslüman kimliğin anahtar bir unsurunu teşkil ederken, sekülerizm kulağa sanki kimliğin reddi gibi gelmektedir.

Modern Türk tarihinin büyük bölümünde, Türkiye'nin İsrail de dahil, Batılı jeopolitik hedeflere çok yakından bağlantılı halinin devam etmesi durumu göz önüne alındığında, son yıllarda İslami maskeyle Ortadoğu'ya Batılı etki ve çıkarları yansıtmaya çalışan bir Truva atı olma kuşkularını gidirmiş değildir.

-Arap halkları bugün Türkiye'ye, kendi rejimlerine duyduğundan çok daha fazla saygı duymaktadır. Türkiye'nin seküler yaklaşımı, aforoz etmek yerine, evrim geçirmekte ve toplumda dinin yeri meselesini demokratik yollarla kurmaya çalışması, Türkiye'yi ilgi çekici kılmakta ve bu durum Müslüman ülkelerin halklarını çok yakından ilgilendirmektedir. Bundan dolayı İran, Irak, Suudi Arabistan ve Mısır'daki rejimlerin hepsi de Türkiye'nin kendi nüfuzlarını azaltma tehdidini taşıyan jeopolitik rollere soyunduğu kuşkularını taşıdığından dolayı rahatsızlık duymaktadır.

-Otoriter rejimler Erdoğan'ın açık reform ve demokratikleşme çağrılarında olduğu kadar Müslüman Kardeşlerle olan iyi ilişkilerinden de kaygı duymaktadırlar. Bu ilişkiler Türkiye'nin otoriter rejimler ve monarşilerin güvenliğini tehdit eden bir gündemi olduğunu akıllarına getirmelerine neden olmaktadır.

Kaynakça

Fuller, Graham E.: Türkiye ve Arap Baharı, Çev. Mustafa Acar, Eksi Yayınları, İstanbul 2016

Gümüőölu, Hasan: İntikalinden İlgasına Osmanlı'da Hilafet, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2011

Güner, Selda: Vehhabi-Suudiler(1744-1819) –Osmanlı Arabistan'ında Kıyam ve Tenkil-, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012

habervaktim.com "Halifelik İlanına Vatikan'dan Cevap Geldi"